

hatalatlan módon szerkesztik a lapot): „Ez nem a reklám, hanem a dicsekvés helye.” Másik végletként hat a teljesen amerikaiá lett erdélyi képzőművész; ahhoz a világhoz idomult, ahol a művészi sikert az én folytonos pumpálásával kell felszínen tartani: „Én nem szeretek csak úgy dolgozni, egy kis festmény, egy kis vázlat... Ilyesmi nem érdekel.” Az írások mind egy-egy személyiséggel kapcsolatos kiemelkedő esemény, hivatalos elismerés alkalmából készültek, így kerülhetett a kötetbe olyan pszeudointerjú is, amelyben a kérdezett – életkoránál és hosszú évtizedeken keresztül betöltött, igen magas funkcióinál fogva jelentős társadalomtörténeti tapasztalatok birtokában – egyetlen használható információt nem közöl, majdani kutatók munkáját segítő.

Ilyenkor nem irigylésre méltó a riporter. Csak hogy a marosvásárhelyi kultúra felelősenek ez a kötete nem véletlenül „fele/más”: mint afféle, egész eddigi munkássága fölött tisztelgő esztétikai tárgy,

tevékenységének más területeiről is szövegeket von be, a kulturális újságírás nélkülözhetetlen termékeként. A Népszerűség oldalain megjelent rövidebb cikkei, miniatűr esszéi, recenziói gyülekeznek önálló fejezetbe; ráadásként pedig a lap vásárlóinak kedvencei, a mifelénk bő száz évvel ezelőtt világra jött kis színesek, klasszikus tárcák, amelyekben a lokálpatrióta olvasó reggelijéhez étvágygerjesztőnek megkaphatta a helyi hatalom visszaéléseit kipecéző fricskákat.

Mindannyiunknak, minden írástudónak az a szerény, titkos vágyálma: úgy száz év múlva is (valamely tudós művelődéstörténész dolgozatában) legalább egy lábjegyzet erejéig éljünk tovább. Nagy Miklós Kund riportjai kétségtelenül forrásanyagként szolgálhatnak majdani kisebbségtörténeti kutatásokhoz, ehhez azonban a fiatal kiadónak is tanulnia kell még. Nem érdemes megspórolni egy kötetzáró melléklet aprómunkáját, mely visszakereshetővé teszi az írások első megjelenési helyét.

TURBUCZ PÉTER

Bence Erika:

Utazások Posztmonarchiában

Életjel, 2019

Önazonosság-keresés, egyéni és történelmi sors, háborúk, traumák, kissebségi lét, legitimáció és hatalom konstellációja, befogadás-kirekesztés viszonyrendszerei, és még hosszasan lehetne sorolni címszavakban azokat a tényezőket, amelyek a mai napig meghatározzák e hányattatott régió minden napjait. A posztmonarchia állapotának jellegzetes problémái ezek, saját irodalmi leképződésekkel. Erre a vidékre kalauzol most el minden érdeklődőt Bence Erika új könyve, amely a *Kulturális kontextusok. Elemzések, bírálatok a magyar irodalom köréből* alcímet viseli.

Az irodalomtörténész az elmúlt években keletkezett publikációiból gyűjtött össze egy csokorra való olvasói számára. Egész pontosan huszonhat írása került összesen hat fejezetben elhelyezésre, ami rögtön jelzi, hogy egy változatos, ugyanakkor jól szekcionált és az adott blokkon belül egymáshoz koherensen illeszkedő szövegválogatást tartunk a kezünkben. A mű éppen ezért feladja a leckét a recenzensnek, így a magam részéről talán akképp fe-

lelhetek meg a bemutatás megtisztelő feladatának, ha a számomra legérdekesebbnek tartott fejezetek írásai közül önkényesen kiragadok néhányat.

Az első fejezetben Bence rögtön egy összetett témával indít, amikor is a románc, a történelmi és a verses regény diskurzusát idézi fel a *Toldi szerelmén* keresztül. Ám a folytatás sem kecsegtet unalommal, hiszen a *Vallásalapítók és szektások* című írásban a szerző Kemény Zsigmond és Spiró György egy-egy munkáját alapul véve a mai tudományos narratíva és a 19. századi távlatban látott történelmi regény között fennálló korrelációs viszony jelentéskörébe állítva értelmezi a szektaábrázolásokat a magyar történelmi regényirodalomban – véleményem szerint sikerrel. A tanulmány talán legfontosabb része az, ahol megállapítja, hogy a saját társadalmi osztálytól való eltávolodás milyen kiemelkedő jelentőséggel bír a kettős identitás létrejöttében, illetve mekkora szerepe mutatkozik a regényalakok bukásában. Például Keménynél Péchi és Kassai sorsában az a közös, hogy „elhagyták az őket megillető

TURBUCZ PÉTER (1988) Miskolc

helyüket, és indokolatlanul magasra törnek társadalmi és világbéli helyüket illetően; egyéni törekvéseiket és meggyőződésüket előtérbe helyezik az isteni és az erkölcsi törvényekkel, Isten dicsőségével szemben, a nemezis játszik közre”. A tanulmány konklúziójában Bence kifejti, hogy *A rajongók és a Messiások* gondolatvilága egy irányba halad, amelyben mindkettő úgynevezett válságmodellként kezeli a kiválasztottnak tekintett saját történelmi korszakát, valamint a két mű a „társadalmi tabló” létrehozásában is jól kivehetően „átbeszél” egymáshoz. Az előbbi regény szereplői ugyanis szinte valamennyien érzékelik a korábbi világrend eszményeinek tarthatatlanságát, ennek ellenére a személyes érvényesüléstől vezérelve mégis érdekelték a látszat fenntartásában, így jutnak el végül abba a természetellenes és amorális állapotba, amit a *rajongás* létállapotaként lehet leírni. Ez vezet aztán kudarcukhoz, s a végzettől mindannyian megkapják méltó büntetésüket. Mindezt kiegészíti a másik tárgyalt alkotás; az időben előreugorva itt már a történelem során megképződő tömeghisztériák és ideológiák térhódítása folyamatoként fellépő demagógok és álpróféták érvényesülési útját látjuk, ami az aktuális hatalom „tévés ellenintézkedései” folytán a mártíröntudat kialakulását generálta.

A tanulmánykötetnek *A Kulturális kontextusok* című második fejezetébe olyan írások kerültek elhelyezésre, amelyek a kulturális párbeszéd és interkulturális kontextualizáció eljárásait vizsgálják a magyar/vajdasági magyar és a szerb prózairodalomban. A blokk négy írása közül a *Magyar bestsellerek, irodalmi (világ)sikerek a két világháború között* címet viselő tanulmány áll hozzám legközelebb. Abban Markovits Rodion műveinek irodalmi sikerét és sikertelenségét Bence az európai és hazai háborús regények keletkezés- és recepciótörténeti összefüggésében szemléli. A vállalkozás régen kijárt már a *Szibériai garnizon* és az *Aranyvonat* című munkáknak, továbbá a tanulmány olvasása során meggyőződhetünk róla, hogy szerzőnk kiválóan oldotta meg a maga számára kitűzött feladatot, ám a párhuzamba állított „Nagy háborúról” készült magyar és külföldi művek közé amolyan szekunder irodalomként talán befért volna még Herczeg Ferenc vagy Somogyvári Gyula, hovatovább katonai vonalon Kozma Miklós, esetleg Ernst Jünger háborús alkotásaival való összevetés is.

De lapozunk tovább ebben a gazdag könyvben, és álljunk meg még egy pillanatra a *Háborúk*

százada fejezetben ott, ahol a szerző Andrassy Ilona naplóját mutatja be. Még külön kritikaként olvasva ezt az írást, már annak idején feltűnt, hogy az ismertetés milyen finom érzékkel világít rá a legkevésbé ismert Andrassy lány jellemvonásaira és személyes történetére. Egy helyütt például nemcsak Ilona sógorával, Károlyi Mihállyal szembeni ellenszenvéről szól Bence, hanem mindeközben arra is ügyel, hogy figyelmeztesse az olvasót a grófnő hibáira-tévedéseire, amelyről rendszerint még a gyakorlott könyvbírálok is el szoktak feledkezni. Az Andrassy-napló személyes igazságát

hűen ábrázolni szándékozó recenzió a fiatalon özvegygé vált asszony politikai nézeteit szintén a megfelelő távolságtartással kezeli. Mi több, Ilona elfogultságát észlelve nem mulasztja el a mögötte álló nevelőapa, Andrassy Gyula háborús nézeteit felfedezni, aki ebben a tekintetben a legnagyobb hatással bírt a grófnő gondolkozására. A háborús viszonyok közt lánggra kapott antiszemitizmus Andrassy Ilonára is hatást gyakorolt; a napló ezen atti-

tűdje úgyszintén hosszas és alapos – de nem apológia jellegű – elemzést kap az ismertetésben, amit az egyéni sorstragédia, a szomorú vég szívbe markoló bemutatása zár.

Ugyanebben a fejezetben szerzőnk nem kisebb felkészültségről tesz tanúságot *Hét évtized csend* című írásában, amiben Radnóti Miklósné naplójának ismertetésére vállalkozik. Aki már fellapozta ezt a naplót, az tudja, hogy nem épp egy esti olvasmányról van szó, és nemcsak vaskos terjedelme okán. Ellentétben Andrassy Ilonával, Radnótiné stílusa egyáltalán nem modoros, valamint fittyet hány azokra a társadalmi konvenciókra, amik Ilona egész életét meghatározták. Hiszen amíg az arisztokrata hölgy naplójában például a szexualitás tabu, addig a polgárlány személyes történetének ez meghatározó szegmense. Bence hatásosan ragadja ki és ismerteti a mű legkeményebb részét, Radnóti exhumálását, továbbá helyesen ismeri fel a naplóíró fejlődését (két Fanni-jelenség) is, azaz hogy miként vált a kissé gyerekes és szervilis fiatalasszonyból egy felnőtté érett magányos nő, aki tisztában van vele, hogy élete nagy részét férje nélkül kell leélnie.

A könyv további recenzióit olvasva kiderül, hogy Bence Erika valójában nemcsak megérti és bemutatja a műveket, hanem képes az alkotók és a szereplők vizualizálására is. Írásaiban érzékenyen ügyel arra, hogy szinte régi ismerősként jelenjenek meg előttünk a naplók írói és szereplői,

mi több, valódi ingert táplál belénk a szóban forgó művek olvasására.

Még sok mindenről lehetne szólni e kötet kapcsán, azonban reményeim szerint talán ennyi is elég hozzá, hogy az olvasó kedvet kapjon beszerzéséhez, és felfedezze a maga számára azokat az írásokat is, amiket e fejtegetések nem érintettek.

Végezetül még egy gondolat arról, hogy kinek is ajánlható az *Utazások Posztmonarchiában*. Meggyőződésem, hogy ezt a könyvet nemcsak a szűkebb kollegiális réteg forgathatja eredménnyel,

hanem általánosságban véve úgy a vajdasági, mint az anyaországbéli magyarság számára egyaránt intellektuális csemege lehet. Bence Erika szofisztikált, jó alkotóérzékről tanúskodó írásai a most érintett témák iránt fogékony szélesebb olvasóközönség számára is tartalmazznak mondanivalót, mindemellett tanulságosak azoknak is, akik nemcsak távoli szemlélői szeretnének lenni az irodalom eseményeinek, hanem kíváncsiak a belső műhelymunkára, ne adj' Isten, meg is akarnak érteni abból valamit.

Kedves Olvasóink!

A Kortárs folyóirat aktuális száma az Írók Boltjában, valamint az ország fontosabb, nagyobb újságosainál minden hónapban kapható.

Az alábbi helyeken biztosan hozzájuthat:

BUDAPEST II. kerület • Széll Kálmán téri metróállomás • Budagyöngye, újságos, Szilágyi Erzsébet fasor 121. • III. kerület • Flórián üzletközpont, újságos • IV. kerület • Újpest Központ metróállomás, újságos • V. kerület • Kálvin téri metróállomás, újságos • Városház utca 3–5., újságos • Váci utca 10., újságos • VI. kerület • Nyugati téri aluljáró, újságárus • VII. kerület • Blaha Lujza téri aluljáró, újságárus • IX. kerület • Határ úti metrómegálló, újságárus • X. kerület • Árkád bevásárlóközpont, Örs Vezér tér 25/A • XI. kerület • Allee bevásárlóközpont, Október 23. utca 6–10. • XII. kerület • Déli pályaudvar metrómegálló, újságos • Hegyvidék Bevásárlóközpont, Apor Vilmos tér 11–12. • MOM Park, újságos, Alkotás utca 53. • XIV. kerület • Sugár bevásárlóközpont, újságárus, Örs vezér tér • XV. kerület • Pólus bevásárlóközpont, újságárus, Szentmihályi utca 131. • **DEBRECEN** • Cora, újságos, Kishatár utca • Csapó utca 100., újságárus • Fórum Debrecen, újságos, Csapó utca 30. • **EGER** • Széchenyi út 20. újságárus • **GYŐR** • Révai Miklós utca 4–6., újságárus • Vásárcsarnok, újságárus, Herman Ottó utca 25. • Győr Plaza, újságárus, Vasvári Pál utca 1/A • **GYULA** • Béke sugárút 12., újságárus • **KAPOSVÁR** • Fő utca 23., újságárus • **KECSKEMÉT** • Március 15. utca 15., trafik • **MISKOLC** • Szinva Park bevásárlóközpont, újságárus, Bajcsy Zsilinszky út 2–4. • **NYÍREGYHÁZA** • Korzó bevásárlóközpont, újságárus, Nagy Imre tér 1. • **PÉCS** • Árkád bevásárlóközpont, újságárus, Bajcsy út 11. • **SOPRON** • Széchenyi tér 13., újságárus • **SZEGED** • Dugonics tér 1., újságárus • Árkád bevásárlóközpont, újságárus, Londoni körút 3. • **SZÉKESFEHÉRVÁR** • Alba Plaza, újságárus, Palotai út 1. • **SZOLNOK** • Pelikán bevásárlóközpont, újságos, Ady Endre utca 15. • **SZOMBATHELY** • MÁV állomás, újságárus • **TATABÁNYA** • Győri út 3., újságárus • **VÁC** • Káptalan utca 3., újságárus • **VESZPRÉM** • Kossuth utca 1., újságárus

EÖRY EMIL, *Ketten*, 1980; Ókor, 1980